

LESY A LESNÉ HOSPODÁRSTVO NA SLOVENSKU V MENIACICH SA SPOLOČENSKÝCH A EKOLOGICKÝCH PODMIENKACH

Jozef Konôpka

Konôpka, J.: The forests and forestry in Slovakia under changing social and ecological conditions. APOL, 2019, vol. 1, no. 1, p. 106–112.

Abstract

The implementation of the state forestry policy after the change of the political establishment in Slovakia after 1989 is characterized. Main problems that arose due to climate change, lack of funds for realization of protection and management of forests as well as incompetent interference in forest management by nature protection. Proposals are being put forward to take vigorous measures against the spread of bark beetles. Furthermore, the adoption of a fundamental change in the financing of forest management, i.e. equalizing the financing of ecosystem services with wood production role.

Key words: financing in forestry; forest protection; ecosystem services; harmful agents; bark beetles

Úvod

Odbornej, ale aj širokej verejnosti je dobre známe, že lesy na jednej strane zmierňujú negatívne vplyvy klimatickej zmeny na kvalitu života človeka. Na druhej strane v dôsledku nej dochádza k disturbancii lesných ekosystémov. V 80. rokoch minulého storočia sme ako hlavnú príčinu hynutia lesov označovali emisie zo priemyselňovania krajiny a samozrejme ako aj dôsledok ich dialkového prenosu zo zahraničia, najmä štátov ležiacich na západ od Slovenska. V podstate sme sa nemýlili, pretože aj v súčasnosti sa ako hlavná príčina klimatickej zmeny označujú emisie. Nejde tu ale už o problém lokálny, či regionálny, ale celosvetový. Takáto je skutočnosť. Otázkou je, čo by sme mali v lesoch za tejto situácie robiť, a to jednak, aby sme prispievali k zmierňovaniu negatívneho vplyvu klimatickej zmeny na kvalitu života človeka, ale zároveň, aby to taktiež bolo v prospech zachovania, ochrany a zveľadenia lesov na Slovensku. Rozum možno zobrať jednak z histórie nakladania s lesmi na Slovensku, ako aj z toho ako sa pristupuje k riešeniu tejto problematiky v zahraničí. Áno, ide o novú situáciu. Ale, ak si myslíme, že v lesoch na území Slovenska nebola aj v minulosti kritická situácia, tak sme na omyle. Žiadalo by si to podrobný rozbor, ale na to nie je priestor. Preto, ako poučenie vyberieme z množstva problémov len niektoré príklady, ktoré tu po zmene spoločenského zriadenia v roku 1989 boli a ako sa riešili.

Pripomeňme si niektoré medzníky

Po roku 1989, keď došlo ku zmene spoločensko-politického zriadenia, išlo o transformačný proces, ktorý prebiehal v celej spoločnosti, ako aj v LH. O tom, ako tento proces realizovať a ako by sa malo s lesmi nakladať, bola veľká variabilita názorov. Požiadavky jednotlivých nárokových skupín boli často protichodné. Takto tomu bolo najmä v prvých rokoch po zmene spoločenského zriadenia (1990, 1991). Vývoj dospel do štádia, keď sa presadila zásada, že treba aspoň všeobecne naformulovať štátnu lesnícku politiku a zabezpečiť jej schválenie tak vo vláde SR, ako aj v NR SR. Snahou bolo pri jej koncipovaní využiť skúsenosti z lesníckych vyspelých štátov západnej Európy, ako aj naše domáce poznatky a skúsenosti, najmä z obdobia po 2. svetovej vojne. Takto, po vzniku samostatnej SR v roku 1993, vláda SR a NR SR schválili novú štátnu lesnícku politiku, konkrétne Zámery stratégie lesníctva a štátnej lesníckej politiky a Zásady štátnej lesníckej politiky.

Ešte pred tým, ako budeme viac hovoriť o týchto dokumentoch, resp. o opatreniach, ktoré sa prijímali na zabezpečenie ich realizácie, pokladáme za potrebné uviesť, že im predchádzalo spracovanie kritickej analýzy vývoja LH a stavu lesov na Slovensku. Ako najzávažnejšie sa identifikovali tieto chyby a nedostatky: Drevinové zloženie na značnej výmere lesného fondu bolo stanovištne nevhodné (smrekové, prípadne borovicové monokultúry). Nízke bolo plošné zastúpenie rubných porastov, znižuje to ťažbové možnosti lesov (vo veku 81 – 120 rokov bolo len 19 % lesov). Výmera máloproduktívnych lesov bola 50 tisíc ha. Na 70 % plochy rubných porastov sa používali ekologicky a produkčne nevhodné holorubné formy. Prirodzene sa obnovovalo len 15 – 20 % lesov, hoci je možné dosiahnuť 50 – 60 %. Straty pri zalesňovaní dosahovali 46 – 67 %. Nedostatočná bola výchova porastov hlavne v mladšom veku. Lesné porasty neúmerne poškodzovala zver a nevhodná mechanizácia. Veľmi zlý bol stav v porastovej hygiene a vo využívaní drevnej suroviny. Nedostatočné bolo sprístupnenie lesných porastov cestnou sieťou. Mnohé lesné komplexy, vrátane lesnej pôdy, poškodili priemyselné imisie. Tieto sa stali trvalým faktorom, ktorý negatívne ovplyvňuje ďalší vývoj a okrem domácich zdrojov sa dostávali vzdušným prúdom zo zdrojov vzdialených stovky a tisícky kilometrov. Preto náprava ekologickej situácie sa mala riešiť v celoeurópskom meradle. Prognózy ďalšieho vývoja rátali s nárastom požiadaviek spoločnosti na plnenie funkcií lesov. Očakávalo sa, že na prvé miesto budú patriť celospoločenské účinky lesa, najmä jeho vodoregulačné, hygienicko-sanitárne a klimaticko-regulačné funkcie. Nakoniec sa navrhovalo zmeniť tradične nezávideniahodné postavenie LH v národohospodárskom komplexe, na ktoré sa toto odvetvie dostalo už v minulosti v dôsledku zúženého hodnotenia jeho prínosov výlučne len v oblasti drevnej produkcie (0,8 % podiel na tvorbe národného dôchodku). Podrobnejšie informácie možno nájsť v Lesníckom časopise: 1990, roč. 36, č. 3, s. 205–210 a 1992, roč. 38, č. 1, s. 59–76, kde sa uvádzajú aj návrhy na riešenie situácie. Zhrnuli sa do dvanástich bodov.

Vráťme sa však k dvom významným dokumentom z roku 1993, a to k Zámerom stratégie lesníctva a štátnej lesníckej politiky a k Zásadám štátnej lesníckej politiky. Prvý dokument, na základe analýzy a zhodnotenia stavu lesov, definoval základný cieľ lesníctva na Slovensku: **zachovanie, ochrana a zveľádovanie lesov**, čo bolo zároveň základným cieľom štátnej lesníckej politiky. Ďalšou časťou bola ekonomická reforma, ktorá obsahovala prinavracanie vlastníckych a užívacích vzťahov k lesom ich pôvodným vlastníkom (reprivatizácia lesov), riešenie privatizácie v lesníctve (čiže odštátnenie určitých činností a zmien vo vlastníctve základných prostriedkov s rešpektovaním osobitostí LH), organizačné zmeny v lesníctve (ako jeden z predpokladov naplnenia zámerov ekonomickej reformy). Nasledovali zmeny v ekonomike lesníctva, oblasti: organizácia a riadenie lesníctva, pracovníci lesníctva a smery a spôsoby postupného zveľádovania lesov (ekologizácia lesníctva, koncepcia obhospodarovania lesov do roku 2000, hospodárska úprava lesov, lesnícky výskum, lesnícke činnosti a chránené územia).

V zmysle týchto dokumentov prebiehala transformácia LH na nové politicko-spoločenské pomery. Nebudeme opakovať všetky opatrenia, ktoré sa v tomto období realizovali. Bolo ich veľmi veľa. Treba však pripomenúť, že veľká pozornosť sa venovala vypracovaniu nových právnych noriem a ich realizácii. Išlo tu jednak o usporiadanie vlastníckych a užívacích vzťahov k lesom (v zmysle zákonov č. 229/1991 Zb. a č. 330/1991 Zb.), čiže o reprivatizáciu lesov. Ďalej to boli legislatívne opatrenia, týkajúce sa obhospodarovania lesov, resp. zabezpečovania finančných prostriedkov, na riadne ich obhospodarovanie a rozvoj. Boli to novely zákonov o lesoch (č. 61/1977 Zb., č. 100/1977 Zb., č. 131/1991 Zb.) a o poľovníctve (č. 23/1962 Zb.) a celého radu vykonávacích predpisov k týmto zákonom. Snahou bolo realizovať opatrenia tak, aby nedošlo k veľkým škodám na majetku a aby sa neprerušilo odborné obhospodarovanie lesov.

Druhú skupinu opatrení tvorili zveľádovacie (podporné) nástroje štátnej lesníckej politiky na zachovanie, ochranu a zveľádanie lesov. Tejto problematike sa venovala osobitná pozornosť, lebo sa správne predpokladalo, že realizáciu zámerov štátnej lesníckej politiky budú limitovať najmä finančné zdroje. Vypracovali sa rozvojové programy (projekty), ktorých súčasťou bolo aj vyčíslenie finančných prostriedkov na realizáciu. Boli to programy (projekty) na zabezpečenie ekologizácie LH, realizáciu nápravných opatrení v lesoch poškodených imisiami, zalesňovanie pozemkov nevhodných na poľnohospodársku výrobu, projekt rozvoja lesníctva, program Drevo – surovina 21. storočia, Plán rozvoja vidieka. Financovanie realizácie týchto programov sa malo zabezpečiť najmä z verejných zdro-

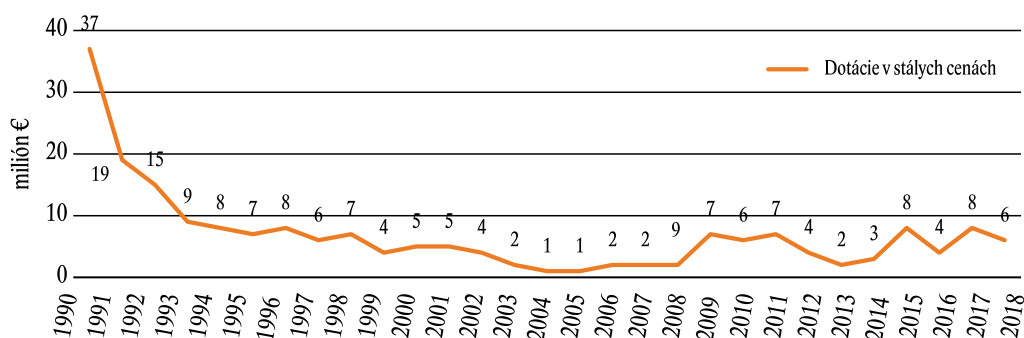
gov. Uvedené návrhy rozvojových programov (projektov) prerokovala a schvaľovala vláda SR. Treba uviesť, že už v roku 1991 vznikol Štátny fond zvelaďovania lesa SR (ŠFZL SR), prostredníctvom ktorého sa v prvom rade poskytovali finančné prostriedky subjektom obhospodarujúcich lesy v podmienkach, kde nebolo možné pokryť náklady na pestovnú činnosť z príjmov, ktoré mohli získať v rámci lesníckej činnosti. Financovanie nákladov na realizáciu nápravných opatrení v lesoch poškodených imísiami sa požadovalo zo Štátneho fondu životného prostredia SR (ŠFŽP SR). Malo to svoju logiku, lebo nepriaznivú situáciu v lesoch spôsobil najmä priemysel. Išlo tu o verejný záujem, o to, aby sa vytvorili nevyhnutné predpoklady, aby všetky lesy mohli plniť svoje funkcie v prospech celej spoločnosti.

Nedostatok finančných zdrojov na rozvoj lesov a LH bol príčinou toho, že sa schválené opatrenia nerealizovali v plnom rozsahu. Zo ŠFŽP SR, napriek uzneseniam vlády SR a NR SR, sa vyčlenil len zlomok potrebných finančných prostriedkov. Postupne sa rušili pred tým prijaté rozvojové programy, napríklad v roku 1999 sa zastavilo financovanie programu zalesňovania pozemkov nevhodných na poľnohospodársku výrobu. V roku 2002 sa zrušil ŠFZL SR. Zrušila sa výnimka o úľavách v pozemkovej dani, o oslobodení od nej v nevýnosných lesoch (porasty vo veku do prvej prebiecky, kategórie lesov ochranných a lesov osobitného určenia). V dôsledku nedostatku finančných prostriedkov postupne dochádzalo k znižovaniu funkčnosti rezortnej vedeckovýskumnej základne, ako aj k zníženiu využívania jej výsledkov v lesníckej praxi. V značnej miere sa redukoval rozsah hospodársko-úpravnicových prác. Zo štátnych zdrojov sa financovali len nevyhnutné práce súvisiace s vypracúvaním lesných hospodárskych plánov. Obdobná situácia bola aj pokiaľ išlo o výchovu a vzdelávanie pracovníkov LH.

Celkove možno povedať, že na konci 90. rokov, resp. začiatkom 21. storočia (do roku 2004), štátna lesnícka politika a jej realizácia už menej nadväzovala na uvedené dokumenty z roku 1993. Bolo tomu tak najmä preto, že došlo k poklesu finančnej podpory z verejných zdrojov. Ďalej preto, že dochádzalo k väčšiemu prispôsobovaniu sa k platným dokumentom a zámerom EÚ. Aj keď príprava na vstup do EÚ začala už skôr, až v roku 1998 sa spracovala Predvstupová stratégia v oblasti LH, ktorá v tejto oblasti tvorila východisko pre rokovanie s EÚ. Konkrétny postup obsahoval Národný program pre prijatie (Acquis communautaire). Začali sa využívať všetky finančné možnosti na zabezpečenie predvstupových aktivít do EÚ (od roku 2000 sa program PHARE rozšíril o ďalšie možnosti financovania zo štrukturálnych fondov (SAPARD, ISPA, Kohézny fond a pod.). Objem finančných prostriedkov z týchto zdrojov však bol len veľmi malý, v dôsledku čoho sa situácia v pozitívnom smere nezmenila. Vývin dospel do štádia, keď počnúc rokom 2004 sa SR stala členskou krajinou EÚ. Nakoniec treba dodať, že na realizáciu štátnej lesníckej politiky mali najnepriaznivejší vplyv zmeny vládnych štruktúr štátu po voľbách do NR SR. Nové vládnuce štruktúry, ktoré vzišli z volieb, spravidla nielenže menili vedúcich pracovníkov v LH, ale zároveň menili štátnu lesnícku politiku, najmä pokiaľ išlo realizáciu rozvojových programov, resp. podporu z verejných zdrojov. Výrazne sa to začalo prejavovať na Slovensku počnúc rokom 1999, ako aj v ďalších rokoch pred a po vstupe do EÚ.

Týmto by sme túto stať v podstate ukončili, pretože nie je cieľom tohto príspevku podrobne analyzovať vývoj lesov a LH za toto posledné obdobie, t. j. za 30 rokov od zmeny spoločenského zriadenia – to si žiada samostatnú analýzu. Nakoniec, malo by to byť súčasťou nového dokumentu (dokumentov), kde by sa mali stanoviť priority lesníctva do budúcnosti. V tomto príspevku sme skôr chceli poukázať na to, aký bol postup pri spracovaní zámerov pri nakladaní s lesmi v nedávnej minulosti, konkrétne po zmene spoločenského zriadenia v roku 1989, resp. aké opatrenia sa prijímali na to, aby sa prijaté zámery aj realizovali a aká bola skutočnosť.

Ale predsa, ešte aspoň uvedieme, a to podľa údajov z poslednej zelenej správy, aký bol vývoj podpory LH na Slovensku z verejných zdrojov za roky 1991–2018 v porovnaní s rokom 1990 (Zelená správa 2019). Ide o 28 rokov, ktoré rozdelíme do troch časových úsekov. Objem dotácií sa hodnotil podľa stálych cien. Rok 1990: 37 mil. eur; roky 1991–2000: priemer ročne 8,8 mil. eur, čo je 24 % z roku 1990; roky 2001–2010: priemer ročne 3,2 mil. eur, čo je 8,6 % z roku 1990; roky 2011–2018: priemer 4,2 mil. eur, čo je 11,4 % z roku 1990. Z uvedeného vidíme, že je tu ťažko hovoriť o verejnom záujme na rozvoji lesov a LH. Takáto nepriaznivá situácia, ak nie horšia, je aj pri porovnaní podpory LH z verejných zdrojov na Slovensku so zahraničím.

Obrázok 1. Vývoj verejných zdrojov v lesnom hospodárstve Slovenskej republiky v stálych cenách
Figure 1. Development of public resources in the forestry of the Slovak Republic in the stable prices

Ak ale zhrnieme poznatky z minulosti, počnúc obdobím panovníčky Márie Terézie, možno povedať, že celý vývoj lesov a LH sprevádzali krízové situácie. A tieto sa opakovali. Ďalej, taktiež to, že keď bola krízová situácia, prijímali sa opatrenia na jej riešenie. Po ich prijatí sa situácia obyčajne menila v priaznivejšom smere. S odstupom času sa však kritická situácia znovu opakovala. Obyčajne v dôsledku vplyvu vonkajšieho prostredia. Ale často akoby aj automaticky. Pred tým prijímané opatrenia postupne strácali na význame. A preto bolo treba situáciu vždy nanovo riešiť. Takto to beží od dávna, či to chceme alebo nie. Problémom vždy bolo a aj v súčasnosti je, či sa darilo, resp. či sa nám podarí, verejnost a najmä vládnuce štruktúry štátu presvedčiť o tom, že lesy môžu trvale, nepretržite a vyrovnané plniť správne chápané požiadavky spoločnosťou len vtedy, ak sa budú dodržiavať základné princípy rozvoja lesov¹, uplatňovať praxou overený mechanizmus riadenia LH a nástroje štátnej lesníckej politiky. Samozrejme, v prvom rade treba správne nadefinovať požiadavky a potreby spoločnosti. Potom vytvárať podmienky na ich realizáciu. Našou povinnosťou je v tomto smere spolupracovať s vládnucimi štruktúrami štátu. Veď štát sa predsa nemôže vyhnúť zodpovednosti za to, ako sa s lesmi, s našim najväčším prírodným bohatstvom, nakladá a ako sa bude s ním nakladať.

Súčasná situácia v lesoch a v lesníctve na Slovensku, problémy a návrhy riešenia

Bližšie sa budeme zaoberať dvomi najzávažnejšími problémami, a to je alarmujúca situácia v ochrane lesov, najmä z dôvodu premnožovanie podkôrneho hmyzu a nerovnoprávnou pozíciou lesníckych verejnoprospešných služieb v porovnaní s produkčnou (výrobnou) funkciou.⁼

Alarmujúca situácia v ochrane lesov, najmä premnožovanie podkôrneho hmyzu

Znovu zopakujeme, že nepriaznivú situáciu v LH zapríčiňuje okrem iných faktorov, hlavne prebiehajúca klimatická zmena. V dôsledku nej stúpila agresivita a frekvencia škodlivých činiteľov. Znížila sa odolnosť lesných porastov proti ich pôsobeniu. Ďalej, že sa podcenila realizácia preventívnych, ochranných a obranných opatrení. Nadvládu nad lesníckou politikou (tak ako v EÚ) získali iné politiky, či nárokové skupiny, v našom prípade najmä ochrana prírody. Do určitej miery nahrávajú tomuto aj úzki špecialisti z niektorých, najmä biologických vedných odborov, ktorí majorizujú parciálne poznatky bez toho, aby do úvahy brali vzájomné súvislosti (je tu absencia celostného prístupu k lesom a k ich funkciám). Prestali sa akceptovať niektoré doterajšie výsledky lesníckej vedy a výskumu a dlhoročné skúsenosti praxe. Presadili sa cudzie vzory. Sú to najmä extrémne ideológie. Dôsledky pre lesy a LH na Slovensku sú katastrofálne.

¹ V Slovenskej lesníckej doktríne z roku 2006 sa uvádzajú tieto: trvalá udržateľnosť, optimálna produkcia a optimálne plnenie mimoprodukčných funkcií lesov, stabilita lesov, ekologizácia, hospodárnosť, či ekonomická efektívnosť.

Problematikou kalamitnej situácie v lesoch SR sa vláda SR zaoberala v roku 2007: Správa o zdravotnom stave lesov a v roku 2008: Informácie o opatreniach na zmiernenie a následné zastavenie podkôrníkovej kalamity v smrečinách na Slovensku. A, konečne, aj v súčasnosti. V roku 2018 MPRV SR prijalo Rozhodnutie č. 2839/2018 – 720, 28. 9. 2018, cieľom ktorého je zabrániť zhoršovaniu zdravotného stavu smrekových a borovicových porastov. Nastal pokrok v riešení tejto problematiky? Ako sa pristúpilo k riešeniu kritickej situácie, pokiaľ ide o hynutie lesov v zahraničí, vrátane ČR? Aj v úvode sme napísali, že rozum v tomto smere treba zobrať aj zo zahraničia.

Prekvapením, aspoň pre tých, ktorí problematike ochrana lesov rozumejú, je, že viacerí lesníci nepokladajú za dôležité realizovať razantné opatrenia proti šíreniu podkôrneho hmyzu. Nechceme nikoho urážať, ale ak niekto absolvoval akúkoľvek lesnícku školu, neučili ho predsa, že pokiaľ ide o lykožrúta smrekového, treba jeho populáciu udržať v základnom stave? Ako sa realizuje kontrola jeho výskytu a preventívna ochrana? A ak sa zvýši jeho výskyt, ako sa realizuje ochrana a obrana, resp. asanácia napadnutých stromov, atď.? Veď je tu analógia napríklad s požiarom. Potom ani tu netreba realizovať opatrenia, aby nedošlo k vzniku požiaru? Ak začne horieť, nezlikvidovať oheň čím skôr, ale rozprávať len o tom ako situáciu riešiť po požiaroch? Áno, je už neskoro, ale aj keď je tu kalamitný stav, predsa tak isto existujú opatrenia, ktoré treba neodkladne realizovať!

Tak, kde je potom priorita? V splnení hospodárskeho výsledku alebo v riešení krízovej situácie?! Je to normálne, keď štátny podnik Lesy SR odvádzal finančné prostriedky do štátneho rozpočtu na úkor realizácie nevyhnutných ochranných a obranných opatrení proti podkôrnemu hmyzu?

Nerovnoprávna pozícia verejnoprospešných služieb LH a produkčných funkcií lesa

Skutočnosť je, že EÚ nemá spoločnú lesnícku politiku. To, v podstatnej miere, ovplyvnilo a ovplyvňuje aj situáciu v lesníctve v SR. Lesníctvo na Slovensku, tak ako je to vo väčšine štátov EÚ, sa fakticky stalo súčasťou poľnohospodárstva. Aj preto nie je ochota brať do úvahy osobitosti lesníctva, ktoré objektívne existujú aj v porovnaní s poľnohospodárstvom. Lesníctvo, oveľa viac ako poľnohospodárstvo, sa stalo satelitom (rukojemníkom) životného prostredia, najmä ochrany prírody. Poľnohospodárstvo je viac podnikateľským odvetvím, ako LH. Preto aj nástroje štátnej politiky sa zameriavajú najmä na dosiahnutie konkurencieschopnosti, či zabezpečenie zisku, v čo najkratšom čase. Ochrana prírody, zas neberie do úvahy, alebo iba v nedostatočnej miere, skutočnosť, že poslaním LH je plniť produkčné (ekonomické), environmentálne a sociálne potreby spoločnosti. Neberie do úvahy ani to, že lesy sú najvýznamnejšou zložkou prírodného prostredia, nenahraditeľným stabilizátorom rovnováhy krajiny.² Taktiež to, že plnia významné sociálne funkcie (poskytujú pracovné príležitosti, hlavne v znevýhodnených oblastiach) a samozrejme, že sú producentom našej najvýznamnejšej (popri potravinách) a trvalo obnoviteľnej suroviny – dreva, ako aj ďalších nedrevných produktov. To sú hlavné problémy, rozpory, či príčiny krízy lesníctva.

V predchádzajúcej kapitole sme uviedli, aká bola a aj je podpora LH z verejných zdrojov. Finančná situácia v lesníctve je kritická. Jednoznačne treba povedať, že je tomu tak preto, lebo sa nám nepodarilo zmeniť doterajšiu monofunkčnú pozíciu odvetvia na polyfunkčnú. Pritom už pred štyridsiatimi rokmi prof. Papánek jasne napísal, že LH sa musí zmeniť na funkčne integrované odvetvie. Tu však nejde len o deklaráciu takéhoto posolania lesov a LH, ale aj o praktickú realizáciu takto koncipovanej štátnej lesníckej politiky. Nepomôže nám zmena terminológie, že napríklad nebudeme hovoriť o funkciách lesa, ale o jeho ekosystémových službách. Treba spracovať konkrétny projekt (generel) na začlenenie lesníckych verejnoprospešných služieb do ekonomického mechanizmu LH. Na konkrétnych prí-

² Ochraňujú pred povodňami, eróziou pôdy, čistia vody, upevňujú brehy vodných tokov, stabilizujú zväzbe územia, spevňujú viate piesky, chránia hornú hranicu lesa, zabraňujú vzniku lavín... Taktiež plnia pre človeka ďalšie dôležité funkcie, ako je produkcia kyslíka, regulácia dusíka, pohlcovanie uhlíka, zachytávanie emisie škodlivých látok, chránia pred žiarením, pôsobia svojou klímou a pozitívne ovplyvňujú ľudskú psychiku.

padoch spustiť jeho overovanie, a potom prikročiť k plošnej realizácii. Nie je pravda, že to nejde v trhovom mechanizme. Práve naopak! Predstavy o trvalo udržateľnom rozvoji lesníctva, o multifunkčnom obhospodarovaní a optimalizácii stavu lesa, by mali byť zo strany LH ponukou pre spoločnosť, resp. pre záujemcov a jednotlivé nárokové skupiny. Ich súčasťou samozrejme musí byť aj finančné vyčíslenie zvýšených nákladov, či ujmy, v porovnaní s bežným obhospodarovaním lesných porastov. Samozrejme, k realizácii môže dôjsť, len ak sa pristúpi k oficiálnej dohode a k vzájomnému plneniu požiadaviek a záväzkov. Ak predsa nikto (ani štát) o takúto lesnícku službu nemá záujem, načo ju niekomu vnucovať. Čiže verejnoprospešnú službu (osobitný režim obhospodarovania lesov, ktorý je nad rámec bežného hospodárenia) potom nerealizovať. To je trhový mechanizmus a nie nezmyselné príkazy, či požiadavky, napríklad nevládných organizácii ochrany prírody alebo iných subjektov, bez toho, aby realizácia opatrení bola aj finančne zabezpečená. Problematika by sa mala riešiť pri spracovaní programov starostlivosti o lesy, resp. pri ich obnovách.

Čo povedať na záver?

Z uvedeného vyplynulo, že ak chceme súčasnú nepriaznivú situáciu v lesoch a v LH na Slovensku zmeniť, treba prijať a realizovať razantné opatrenia v prvom rade na zastavenie hromadného hynutia lesov. Treba si uvedomiť, že lesy môžu plniť tak produkčné, ako aj mimoprodukčné funkcie len vtedy, ak budú existovať. Preto musíme v prvom rade zabezpečiť ich existenciu a funkčnosť. Nemožno čakať, že príroda sa sama s týmto problémom vysporiada. Na realizáciu opatrení, ale treba finančné prostriedky. Tie nemajú ani vlastníci, ani správcovia lesov skadiaľ zobrať. Tak, ako sme uviedli na začiatku príspevku, rozum nám treba zobrať z doterajšieho vývoja, ako aj zo zahraničia. Vieme, ako sa situácia rieši v ČR v Nemecku. Ale vieme aj to, že EÚ nemá na riešenie lesníckych problémov vo vyspelejších západných štátoch a u nás rovnaký meter. Ozaj sme členmi EÚ len na to, aby sme v lesoch plnili iba ich záujmy? Aby sa mohli chodiť pozeráť na to ako vyzerajú lesy zdevastované škodlivými činiteľmi, a potom ponechané na samovývoj? Veď predsa našim záujmom musí byť, tak ako sme to definovali v štátnej lesníckej politike v roku 1993: **lesy zachovať, ochrániť a zveladiť**. Inými slovami, s lesmi nakladať tak, aby vyvážené plnili všetky funkcie a to, nielen v súčasnosti, ale aj v ďalekej budúcnosti. Situácia nám treba riešiť. Treba sa nám vážne zaoberať tým, aké opatrenia prijať, aby LH mohlo plniť narastajúce nároky spoločnosti na environmentálne a sociálne pôsobenie lesov i na produkciu dreva. Treba nám riešiť strety medzi nárokmi na produkciu dreva s verejnými záujmami na lesoch. Jednoznačne odpovedať na otázku, či samovoľnosť kladných náhodných environmentálnych a sociálnych účinkov združených s trvale udržateľnou produkciou dreva, alebo len samovoľný prírodný vývoj lesov je dostatočný pre plnenie požiadaviek spoločnosti? Nakoniec aj tým, či lesnícky sektor zbytočne nestráca kapitál i verejné renomé odmietaním „vyjsť z lesa“ a aktívne ex lége byť nenahraditeľnou zložkou hospodárstva (Krečmer, 2018)?

Podľa nášho názoru, samovoľné funkcie lesa, čiže služby lesných ekosystémov, už nestačia kryť potrebu a požiadavky spoločenského záujmu. V rade prípadov sa vyžadujú vklady špecifických prác a teda financie na lesnícke služby riadených funkcií lesa. Náklady na tieto činnosti nemožno hradiť z výrobných činností, čiže z tržieb za drevo. Doposiaľ sme hovorili najmä o službách vodohospodárskych, pôdoochranných, rekreačných i ochrany prírody. **Zrejme veľmi dôležitou, ak nie najdôležitejšou, sa stáva klimatická funkcia lesov, či posilňovanie funkcie lesov ako významného nástroja na zmierňovanie negatívneho vplyvu klimatickej zmeny na človeka.** LH sa, ale nemôže ďalej chovať tak, ako by pre životné prostredie a sociálne potreby nemalo čo poskytnúť. Preto, že nie sme v tomto smere dostatočne aktívni, túto problematiku si do svojich programov, či do svojej činnosti, začínajú vkladať iné sektory. Príkladov by bolo možné uviesť veľmi veľa.

Podakovanie

Tento článok vznikol aj vďaka riešeniu úlohy „Výskum a vývoj na podporu konkurencieschopnosti slovenského lesníctva - SLOV-LES“ finančne podporeného z rozpočtovej kapitoly MPRV SR (prvok 08V0301).

Literatúra

- Konôpka, J. et al., 1990: Akčný program lesného hospodárstva SR. *Lesnícky časopis*, 36(3): 205–210.
- Konôpka, J. et al., 1992: Vývoj a súčasný stav lesov a lesného hospodárstva v Slovenskej republike. *Lesnícky časopis*, 38(1): 59–76.
- Krečmer, V., 2018: Bioklimatolog a jeho životní pouť lesníckým výzkumem. Strnady, Výzkumný ústav lesního hospodárství, 286 s.
- Moravčík, M. et al., 2019: Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike za rok 2018. Zelená správa. Bratislava, MPRV SR, Zvolen, NLC, 66 s.
-

Adresa:

doc. Ing. Jozef Konôpka, CSc.
Národné lesnícke centrum – Lesnícky výskumný ústav Zvolen, T. G. Masaryka 2175/22, SK – 960 01 Zvolen
e-mail: jozef.konopka@nlcsk.org